

Mici scrieri despre morală,
religie și politică

Mircea Flonta (n. 1932), profesor emerit la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București, membru al Academiei Române. Activitatea sa didactică – întinsă pe o perioadă de peste șaiszeci de ani – s-a centrat pe epistemologia clasică și analitică, teoria cunoașterii științifice, filozofia limbajului, gândirea lui Immanuel Kant și Ludwig Wittgenstein. A publicat, în țară și străinătate, numeroase studii și articole în reviste și culegeri de studii. A tradus, în colaborare, din operele filozofice ale lui David Hume, Immanuel Kant, Albert Einstein, Moritz Schlick, Karl Popper și Ludwig Wittgenstein. Ultimele volume apărute la Editura Humanitas: *20 de întrebări și răspunsuri despre Immanuel Kant* (2012, 2024), *Răspântii ale gândirii: Despre identitatea filozofiei, relația știință–religie și alte subiecte de interes general* (2017), *Ce este mai presus de orice? Lumea cercetătorilor între iubirea de patrie și spiritul universalist al științei în timpul Primului Război Mondial* (împreună cu Cătălin Vasilescu, 2020), *Filozofia cercetătorului: Înțelegerea fizicii cuantelor la Niels Bohr și Werner Heisenberg* (2022).

Hans-Klaus Keul (n. 1952) a studiat filozofie, germanistică și științe politice. Doctor în filozofie al Universității din Tübingen. A predat la universitățile din Tübingen, Ulm, Cluj-Napoca și București. A fost coordonator al studiilor de etică la Centrul Humboldt al Universității din Ulm. Este autorul lucrării *Critica rațiunii emancipatoare: Despre concepția Luminării în teoria critică* (în germană, Campus Verlag, 1997). Împreună cu Mircea Flonta a editat volumul *Filozofia practică a lui Kant* (Polirom, 2000). A publicat studii despre Aristotel, Kant, Hegel, Max Weber și Jürgen Habermas.

Grigore Vida (n. 1984) este istoric al filozofiei și al științei, specializat în perioada modernității timpurii. Doctor în filozofie al Universității din București cu o teză despre metafizica lui Isaac Newton. A tradus, în colaborare, din scrierile lui Francis Bacon (*Despre progresul cunoașterii*, Humanitas, 2012, 2022; *Sylva sylvarum*, Humanitas, 2017) și René Descartes (*Corespondența completă*, 3 vol., Polirom, 2014–2021). În ultimii ani s-a ocupat cu editarea operei lui Constantin Noica.

IMMANUEL KANT

Mici scrieri despre morală, religie și politică

Traducere de Mircea Flonta și Hans-Klaus Keul
cu colaborarea lui Grigore Vida

Selecție, prefață, prezentări și note
de Mircea Flonta și Hans-Klaus Keul

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Grigore Vida
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Bookart Printing

© HUMANITAS, 2024, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Kant, Immanuel

Mici scrieri despre morală, religie și politică / Immanuel Kant;
trad. de Mircea Flonta și Hans-Klaus Keul cu colab. lui Grigore Vida;
selecție, pref., prezentări și note de Mircea Flonta și Hans-Klaus Keul. –
București: Humanitas, 2024

ISBN 978-973-50-8479-0

I. Flonta, Mircea (ed. șt.)

II. Keul, Hans-Klaus (ed. șt.)

III. Vida, Grigore (trad.)

I

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

CUPRINS

<i>Prefață</i>	7
<i>Notă asupra traducerii</i>	17
1. Răspuns la întrebarea: Ce este Luminarea? (1784)	21
2. Idee pentru o istorie universală în intenție cosmopolită (1784)	41
3. Începutul prezumtiv al istoriei omenirii (1786)	71
4. Ce înseamnă a ne orienta în gândire? (1786)	99
5. Despre eșecul tuturor încercărilor filozofice în teodicee (1791)	131
6. Despre judecata comună: Acest lucru poate fi corect în teorie, dar nu are valoare în practică (1793)	163
7. Sfârșitul tuturor lucrurilor (1794)	223
8. Spre pacea eternă. Un proiect filozofic (1795)	251

PREFAȚĂ

Intenția care ne-a călăuzit în alcătuirea acestui volum a fost de a prezenta cititorului român câteva texte mai scurte și mai accesibile ale lui Immanuel Kant pe teme morale, religioase și politice. Ele au fost publicate de Kant între anii 1784 și 1795, așadar după apariția *Criticii rațiunii pure* (1781), o perioadă în decursul căreia aveau să vadă lumina tiparului și acele lucrări în care Kant și-a expus sistematic principiile filozofiei sale practice: *Întemeierea metafizicii moravurilor* (1785), *Critica rațiunii practice* (1788) și *Religia în limitele rațiunii* (1793). Unele dintre textele pe care le-am ales sunt traduse pentru prima dată în limba română. Împreună, ele oferă o imagine mai cuprinzătoare și mai nuanțată asupra filozofiei morale, filozofiei religiei și filozofiei politice ale marelui gânditor german, de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta trei sute de ani.

E adevărat că Immanuel Kant a socotit drept prima sa îndatorire elaborarea sistematică a bazelor filozofiei critice, ceea ce avea să înfăptuiască printr-o cercetare amplă și sistematică a rațiunii teoretice și practice, precum și a facultății de judecare. Totodată, el era conștient că multe dintre întinsele analize conceptuale cuprinse în operele fundamentale ale filozofiei critice sunt greu de urmărit în afara cercului foarte îngust al celor care își pot dedica timpul și resursele exercițiului profesional al filozofiei. Iată de ce el considera necesară „popularizarea“ filozofiei

critice, adică prezentarea ei într-o modalitate care s-o facă accesibilă publicului cultivat mai larg, și sugera că ar putea fi înfăptuită de alți autori, care au aderat la principiile filozofiei sale. Totuși, Kant a socotit că nu se poate sustrage îndatoririi de a prezenta, pe înțelesul acestui public, modul cum filozofia lui critică întemeiază libertatea și autonomia individului ca ființă rațională, progresul în desfășurarea istoriei universale, credința religioasă, drepturile omului și ale cetățeanului, guvernarea republicană, relațiile între comunități și state într-o ordine mondială cosmopolită. Când o va face, își va expune de regulă vederile prin raportare la autori consacrați și la texte clasice, precum și în confruntare critică cu autori contemporani, de preferință aceia care comentaseră lucrările sale.

Una dintre temele centrale ale filozofiei practice a lui Kant este supremația rațiunii, pe care autorul *Criticilor* a apreciat-o drept sursa celei mai înalte cunoașteri, cunoașterea bazată pe principii. Descoperirea și formularea acelor principii care susțin atât cunoașterea universului, cât și gândirea morală au constituit ținta supremă a strădaniilor sale. Încrederea lui Kant în capacitatea rațiunii omenești de a atinge această țintă a fost fermă, de neclintit. Este o încredere ce poate fi socotită drept o caracteristică fundamentală a acelei mișcări de idei pentru care opera lui a fost în cel mai înalt grad reprezentativă, o mișcare desemnată în limba germană prin termenul *Aufklärung*, tradus de noi prin „Luminare“¹. Astfel, în studiul său

---

1. Acest termen este sinonim cu expresiile *Philosophie des Lumières* și *Enlightenment*. Traducerea consacrată în limba română este, cum se știe, „Iluminism“. Se poate însă lesne observa că această traducere nu este una fericită, deoarece „Iluminism“ se asociază cu „a ilumina“ și „iluminare“, expresii care semnifică cu totul altceva decât „a lumina“ și „luminare“. Traducerea firească a expresiei *Aufklärung* ni se pare a fi „Luminare“. Pe de altă parte, ea pare mai potrivită pentru a desemna expresia *Aufklärung*, atât ca proces prin care oamenii ajung capabili să

consacrat relației dintre teorie și practică, Kant susține supremația cunoașterii raționale, drept cunoaștere a principiilor, în confruntare cu cei care doresc „reformarea prin experiență a rațiunii înseși, în ceea ce ea socotește a fi onoarea ei cea mai înaltă; și cu înțelepciunea închipuită de a putea vedea mai departe și mai sigur cu ochi de cârțiță, așintiți asupra experienței, decât cu ochii unei ființe care a fost făcută pentru a sta în poziție verticală și a contempla cerul“.

O altă temă care ocupă o poziție centrală în aceste scrieri ale lui Kant și își păstrează pe deplin actualitatea este cea a relației dintre morală și politică. Filozoful afirmă, cu o vigoare și o insistență ce par să nu aibă egal, că principiile morale sunt cele care trebuie să stabilească obiectivele acțiunii politice, precum și căile permise pentru atingerea lor. În cadre fixate de principiile morale, politicii îi revine îndatorirea de a căuta și promova căile cele mai potrivite pentru îndeplinirea intereselor comunității. Idealul kantian a fost unirea intenției morale, simbolizată de porumbel, cu prudența omului politic, al cărei simbol este șarpele. Iar dacă subordonarea moralei politicii pare să reprezinte regula, iar subordonarea politicii moralei, excepția, acest fapt, socotea el, reprezintă indiciul clar că omenirea nu trăiește încă într-o „epocă luminată“.

În sfârșit, câteva dintre textele pe care le-am tradus aduc contribuții importante la o mai bună înțelegere a modului în care a fundamentat și justificat Kant credința religioasă, a felului cum a gândit relația acesteia cu rațiunea și cu morala.

Multe dintre aceste scrieri de dimensiuni mai mici au fost în mod explicabil puse în umbră de cele trei *Critici*, prin care Kant a îndeplinit o revoluție în gândire, revoluție care a marcat nu numai cultura europeană a vremii sale, ci și întreaga dezvoltare,

---

se folosească de propria lor minte, cât și o influență mișcare intelectuală din secolul al XVIII-lea.

până în zilele noastre, a gândirii filozofice și social-politice occidentale. Rareori au stat studiile de mai mică întindere ale lui Kant în centrul interesului. Și chiar dacă cercetarea kantiană le-a acordat atenție, ele au fost prezentate adesea drept scrieri ocazionale, în care Kant s-ar fi ocupat cu „probleme relativ mai ușoare“, cum remarca odată cunoscutul istoric al filozofiei Karl Vorländer. Abia în ultima perioadă au devenit aceste studii obiectul unei cercetări mai atente și mai aplicate, care a evidențiat „marea lor însemnătate“, după cum s-a exprimat unul dintre cei mai cunoscuți cercetători contemporani ai operei lui Kant, Karl Ameriks, o apreciere căreia i se asociază și un alt reputat exeget, Paul Guyer. Ele au avut astfel parte nu doar de o analiză mai aprofundată, ci și de o reconsiderare a locului lor în ansamblul filozofiei critice kantiene. Examinarea atentă a acestor scrieri a adus de asemenea o contribuție la mai buna înțelegere a principiilor filozofiei practice a lui Kant, ca și a unora dintre consecințele pe care le implică aceste principii, schițate mai întâi în *Întemeierea metafizicii moravurilor* (1785), fundamentate în *Critica rațiunii practice* (1787), elaborate mai departe și aplicate în *Metafizica moravurilor* (1797).¹

Prin aceste scurte scrieri, filozofia practică a lui Kant, cu deosebire cea morală și politică, a fost dezvoltată și îmbogățită din punct de vedere tematic sub cel puțin cinci aspecte. Mai întâi și înainte de toate trebuie amintită aici tema Luminării, pe care Kant a elaborat-o în faimosul său articol *Răspuns la întrebarea: Ce este Luminarea?* (1784). Deoarece conceptul Luminării vizează un proces, procesul evoluției progresive în istoria umanității, răspunsul lui Kant a avut o importanță fundamentală prin contribuția pe care a adus-o la înțelegerea de sine a epocii. Caracterizarea dată de Kant Luminării, care avea să cunoască

---

1. Este ce au evidențiat mai recent și cercetările unor comentatori ca Volker Gerhardt și Otfried Höffe.

diferite formulări și schimbări importante, până la „principiul publicității“ din partea finală a lucrării sale despre pacea eternă, oferă totodată cadrul tematic care leagă toate aceste mici scrieri. Deoarece conceptul Luminării se raportează la un proces, mai precis la procesul unitar al progresului istoric, *Răspunsul* din 1784 este întregit prin alte două studii, prin care Kant schițează o filozofie a istoriei în intenție practică. Ele trimit unul la celălalt deoarece leagă împreună începutul și sfârșitul acestui proces. *Idee pentru o istorie universală în intenție cosmopolită* (1784) și *Începutul prezumtiv al istoriei omenirii* (1786) reprezintă totodată o alternativă la marele studiu al lui Herder *Idei pentru filozofia istoriei omenirii* (1784–1791). Totodată, ele schițează un nou concept al naturii umane. Prin studiul de mai mare întindere *Despre judecata comună: Acest lucru poate fi corect în teorie, dar nu are valoare în practică* (1793), Kant se va raporta în mod explicit la principiile deja formulate ale filozofiei sale morale și, pornind de aici, dezvoltă, pentru prima dată, liniile directe ale filozofiei sale a dreptului. Structurarea și aplicarea ulterioară a acestei filozofii are loc în studiul mai cunoscut *Spre pacea eternă* (1795), ultimul dintre studiile traduse în acest volum. Pornind de la formularea condițiilor generale ale unei ordini de drept liberale, trecând la prezentarea posibilităților înfăptuirii lor în cadrul unei reflecții istorico-filozofice asupra relației dintre natură și rațiunea practică – o natură care de altfel este concepută în *Critica facultății de judecare* drept una orientată spre scop –, pentru a ajunge la o filozofie a politicii cu principiul ei al publicității, Kant schițează trăsăturile unei ordini universale a păcii. Ea unește în sine fațetele discutate până atunci ale filozofiei sale practice, dar, nu mai puțin, oferă puncte de referință și pentru dezbateră contemporană asupra unei ordini universale a păcii.

Aceste studii merită atenție și deoarece ele oferă indicații semnificative asupra poziției lui Kant privitoare la politică, la

discursul public al vremii sale¹ și, îndeosebi, la evenimentul care a concentrat atenția tuturor spiritelor din Europa la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și anume Revoluția Franceză. Kant a fost pus în situația de a ține în echilibru conceptul său al Luminării prin raportare la tensiunea generată de acceptarea principiilor constituționale proclamate în anul 1789 și, respectiv, de respingerea terorii iacobine. Este de asemenea deosebit de instructiv să urmărim, în studiile publicate în acest volum, modul în care principiile filozofiei practice ale lui Kant (ale moralei, politicii și religiei) dezvăluie noi sensuri ale multor evoluții și evenimente mai apropiate sau mai îndepărtate ale istoriei universale. Dacă în marile sale lucrări sistematice de filozofie practică precumpănește demersul întemeierii principiilor pornind de la realități și experiențe istorice, aceste studii se remarcă mai ales prin lumina pe care o aruncă principiile lui Kant asupra unor episoade semnificative, mai îndepărtate sau mai recente, din istoria socială, politică, culturală, morală și religioasă a omenirii.

Cu o singură excepție, Kant a publicat articolele și studiile reunite în acest volum în revista *Berlinische Monatsschrift / Revista lunară berlineză*. Revista a fost fondată, în anul 1783, de către Johann Erich Biester și Friedrich Gedike și s-a impus drept organul principal al Luminării Berlineze. Biester fusese mai înainte secretarul ministrului culturii din Prusia, baronul von Zedlitz, persoana cu vederi liberale căreia Kant îi dedicase *Critica rațiunii pure*. Gedike, celălalt fondator, era pedagog. Această reputată revistă se distingea prin varietatea de teme supuse discuției publicului. Erau teme ce constituiau obiectul conversațiilor în cercurile persoanelor instruite: evenimente politice importante și teme istorice, noi observații și discuții

---

1. Cu referire mai ales la discursul public din Prusia, în condițiile cenzurii introduse după moartea lui Frederic II de către succesorul său. Aceste măsuri nu aveau cum să nu afecteze și publicațiile lui Kant.

asupra fundamentelor politicii și dreptului, asupra libertății opiniilor și toleranței religioase. Însuflețită de un spirit liberal, revista înțelege să fie o tribună a discuției libere, a confruntării critice a doctrinelor și opiniilor, un forum angajat față de spiritul imparțialității, oferind audiență unor opinii foarte diferite. Toate acestea pornind de la o presuposiție asumată de către toți participanții la discuție: cea a primatului temeiurilor și argumentelor raționale. Dincolo de profesiunile și straturile sociale cărora le aparțineau participanții, ceea ce conta nu erau pretențiile de putere și nici invocarea unei „voci lăuntrice“, ci numai puterea de convingere a temeiurilor aduse. Edificatoare în această privință este următoarea declarație a editorilor: „*Revista lunară berlineză* își atinge scopul final dacă oferă, prin gândurile pe care le prezintă, ocazia de a continua dezbaterile, chiar dacă rezultatul obținut astfel va fi de-a dreptul contrar unor afirmații formulate în cuprinsul ei (cu condiția ca în acest fel să se ajungă mai aproape de adevăr!). Cremenea nu poate fi folosită mai bine decât atunci când, prin lovirea ei deasă, din ea sar scântei, care să ofere speciei umane lumină și căldură, chiar dacă ar urma să se risipească în particule de praf“. Reprezentarea cu privire la valoarea gândirii independente, convingerea cu privire la drepturile omului și la demnitatea naturii sale, ideea existenței unei rațiuni umane universale de care fiecare ființă, fie și limitată de propriile interese și prejudecăți, are parte și care abia în desfășurarea Luminării, în mișcarea argumentării deschise, duce la adevărul general împărțit, la acordul celor în dispută – iată fundalul pe care îl aveau în comun autorii ce contribuiau la revistă, inclusiv Kant, care îi conferă, ce-i drept, o nuanță specifică. Datorită acestei reviste, Kant s-a putut adresa unui public mai larg și a putut să intervină în dezbaterile importante ale vremii sale; bunăoară, să formuleze și să discute teme ca progresul în istorie, dreptul internațional și cosmopolit, întemeierea unei păci bazate pe rațiune, folosirea

legitimă sau nelegitimă a Luminării. Reprezentări cu privire la valoarea libertății și autonomiei persoanei, la demnitatea ființei umane, la drepturile inalienabile ale omului, la care fiecare individ poate ajunge, în desfășurarea pe termen lung a procesului Luminării, au constituit fundalul împărțit în comun de către colaboratorii revistei, fără îndoială cu nuanțe care îi individualizau. Și este important de subliniat că profesorului Kant, căruia redactorul Biester îi solicita tot timpul contribuții, revista i-a acordat oportunitatea de a se pronunța asupra multor teme, cum este cea a progresului în desfășurarea pe termen lung a istoriei universale, a fundamentelor dreptului internațional, a condițiilor necesare pentru înlăturarea războiului, ca mijloc de a impune prin violență interesele unei părți în confruntările dintre comunități și state.

În studiile din acest volum, discuția se concentrează asupra naturii umane, la nivelul istoriei universale. Această abordare este caracteristică pentru spiritul Luminării. Principiile rațiunii sunt universal valabile; doar disponibilitatea de a gândi și acționa conform lor poate fi diferită de la o epocă la alta, de la o cultură la alta, de la o comunitate la alta. Ideea călăuzitoare ce străbate ca un fir roșu aceste contribuții din anii târzii ai venerabilului profesor de filozofie din Königsberg este reprezentarea sa despre ceea ce el numea „scopul final al speciei umane“. Care ar fi acesta? Se sugerează un răspuns: asigurarea libertății ființei umane, în calitatea ei de existență autonomă și de subiect moral, precum și a egalității indivizilor, ca cetățeni, într-o guvernare bazată pe principii de drept, guvernare pe care Kant o numea *republicană*; în sfârșit, prin instaurarea treptată a guvernării republicane, în toate comunitățile omenești, înfăptuirea și asigurarea păcii eterne. Realist, dar însuflețit de optimism moderat, Kant privea evoluțiile în această direcție drept tot atâtea pași prin care are loc afirmarea treptată a rațiunii în istoria universală. Altfel spus, Kant a crezut în progresul Luminării,

drept singura cale prin care devine posibilă înfăptuirea aspirațiilor spre bine ale ființelor omenești. Actualitatea acestei viziuni asupra istoriei universale, asupra a ceea ce mulți autori au discutat și discută referindu-se la „destinul omenirii“, nu mai trebuie să fie subliniată.

MIRCEA FLONTA
HANS-KLAUS KEUL

NOTĂ ASUPRA TRADUCERII

Cu greu s-ar putea exagera în prezentarea greutăților care îi întâmpină pe cei ce se angajează în traducerea textelor lui Immanuel Kant. Ca și alți autori germani ai epocii, Kant scria în fraze lungi, complex articulate. Aceste construcții au de multe ori particularități ce reprezintă o mare provocare pentru traducători. Ele ar putea fi descrise astfel: autorul începe cu o propoziție, se referă în următoarea la un termen sau un concept din prima propoziție, oferă apoi o explicație sau un comentariu cu privire la ceea ce a afirmat în cea de-a doua propoziție etc., pentru a reveni, în cele din urmă, la sfârșitul unei fraze foarte lungi, la ce spunea în prima propoziție. Acest mod de a scrie amplifică și agravează o dilemă cu care va fi confruntat adesea traducătorul de texte filozofice. El va trebui să se străduiască să satisfacă, în măsură cât mai mare, două cerințe: prima, de a restitui cu fidelitate, până în cele mai mici detalii și nuanțe, semnificațiile textului original; cealaltă, de a reda, cu mijloacele pe care le oferă limba în care se traduce, particularități ale scrișului autorului. E lesne de înțeles că amândouă cerințele au un caracter imperativ. Cititorul unei traduceri din opera unui filozof va pretinde în mod îndreptățit ca gândurile autorului să fie redată cu fidelitate, până în cele mai mici nuanțe și într-un mod cât mai clar. Aceasta este o cerință care, ce-i drept, va putea fi satisfăcută de un comentariu amplu și amănunțit al

textului. Dar, spre deosebire de un astfel de comentariu, traducerea va trebui de asemenea să redea cât mai îndeaproape particularitățile exprimărilor autorului. Cele două cerințe stau însă una în calea celeilalte, în sensul că fiecare dintre ele va putea fi mai ușor satisfăcută dacă cealaltă va fi abandonată sau, cel puțin într-o anumită măsură, neglijată. Provocarea care stă în fața traducătorilor de filozofie este de a concilia aceste cerințe, de a le satisface, pe cât e cu putință, pe amândouă. Adică de a restitui, pe de o parte, semnificațiile din textul original, în toate nuanțele și detaliile sale, cât și de a reda, pe de alta, cel puțin unele dintre particularitățile sale structurale și stilistice.

În cazul scrierilor cuprinse în culegerea de față, acest obiectiv este unul deosebit de ambițios. L-am urmărit cu mari și îndelungate străduințe. Este dreptul și îndatorirea altora să aprecieze rezultatele.

Pentru fiecare dintre articolele și studiile din acest volum am scris scurte prezentări, menite cititorului din zilele noastre. Ele conțin informații despre împrejurările în care au fost scrise textele, scurte prezentări ale conținutului lor, precum și unele considerații privitoare la actualitatea temelor abordate și a punctelor de vedere susținute de autori cu mai bine de două secole în urmă.

Am urmat ediția de referință a scrierilor lui Kant, începută în 1900 de Academia Prusacă de Științe și aproape încheiată (*Kant's gesammelte Schriften*); cititorul va regăsi în margine paginația acesteia. Am consultat cu folos și traduceri în limba engleză din seria *Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant*; ele ne-au fost utile și pentru identificarea unor referințe.

Notele lui Kant sunt indicate cu asterisc, cele ale traducătorilor cu cifre arabe. Acestea din urmă sunt menite a veni în sprijinul cititorului, oferind informații de ordin istoric sau lămurind anumiți termeni.

Traducerea textului *Răspuns la întrebarea: Ce este Luminarea?* a fost realizată de Dan Flonta și revizuită de Grigore Vida.

Grigore Vida nu a fost doar un redactor scrupulos, ci și un colaborator de nădejde în traducerea textelor de față. Adoptarea numeroaselor sale sugestii a contribuit în mod substanțial la îmbunătățirea fidelității traducerii, ca și la creșterea fluenței, naturaleței și clarității exprimării. Îi rămânem îndatorați.

M.F.
H.-K.K.

RĂSPUNS LA ÎNTREBAREA:
CE ESTE LUMINAREA?

(1784)

Berlinische Monatschrift.

I 7 8 4.

Zwölftes Stück. December.

I.

Beantwortung der Frage:

Was ist Aufklärung?

(S. Decemb. 1783. S. 516.)

Aufklärung ist der Ausgang des Menschen aus seiner selbst verschuldeten Unmündigkeit. Unmündigkeit ist das Unvermögen, sich seines Verstandes ohne Leitung eines anderen zu bedienen. Selbstverschuldet ist diese Unmündigkeit, wenn die Ursache derselben nicht am Mangel des Verstandes, sondern der Entschleßung und des Muthes liegt, sich seiner ohne Leitung eines andern zu bedienen. Sapere aude! Habe Muth dich deines eigenen Verstandes zu bedienen! ist also der Wahlspruch der Aufklärung.

Faulheit und Feigheit sind die Ursachen, warum ein so großer Theil der Menschen, nachdem sie die Natur längst von fremder Leitung frei gesprochen

B. Monatschr. IV, 2. 6. St. Hh (na

PREZENTARE

Răspuns la întrebarea: Ce este Luminarea? este titlul unuia dintre cele mai importante articole publicate de Kant în *Berlinische Monatsschrift*. Textul a apărut în decembrie 1784 și reprezintă contribuția lui Kant la o dezbateră inițiată de redacția revistei, o dezbateră la care au participat și alți cunoscuți autori ai epocii. Întrebarea „Ce este Luminarea?” a fost formulată mai întâi de către pastorul berlinez Johann Friedrich Zöllner. Revista a oferit forumul de dezbateră în care au fost exprimate cele mai diferite poziții, prin care se năzuia o înțelegere a ceea ce este Luminarea. Întrebarea însăși s-a conturat treptat, în desfășurarea discuției. Articolul lui Kant a avut un ecou considerabil în opinia publică germană a epocii. Mai târziu, până în zilele noastre, a fost socotit una dintre prezentările cele mai importante ale ideii Luminării.

Scrierea lui Kant poate fi apreciată drept o contribuție reprezentativă la caracterizarea și afirmarea gândirii occidentale moderne în genere. Autorul îi va caracteriza profilul drept o situație rațională critică care își afirmă capacitatea interogativă, în primul rând prin raportare la autoritatea tradiției. Cu câțiva ani înainte de scrierea acestui text, Kant făcea elogiul gândirii critice independente, într-o notă a Prefeței la prima ediție a *Criticii rațiunii pure*, în următorii termeni: